

SOCIAL IDENTIFICATION

Veselina N. Ilieva

ABSTRACT: The concept of "identity" only alleviates technically thinking about the identity of man, and the idea of human identity is complicated by the intertwining levels and sides in the subject of man, and it is not clear which of these interlaces are due to the subject under discussion and which of the difficult ones Act of the discussion itself. The identification is narcissistic, partial, identification in psychoanalytic thinking.

KEY WORDS: Identity, identification, narcissistic, partial, identification in psychoanalytic thinking.

Изследването е финансирано по проект № РД-08-86/03.02.2017 г. от параграф на фонд „Научни изследвания“ на ШУ „Епископ Константин Преславски.

В последните няколко десетилетия социалната идентичност е феномен, активно привличащ вниманието на научните среди, тъй като се предполага, че разкриването на закономерностите на функциониране на социалната идентичност, ще позволи по-същностно познание на социалното поведение на човека.

Днес, актуални са проблемите на социалната идентичност когато в света ни протичат бурни промени и трансформации на социалните отношения, които неизбежно водят до трансформации в идентичността [3].

В психологията индивидът е носител на лични качества, изграждащи индивидуалността му. В социологията противоположно понятие на „индивид“ е общество.

Индивид е всяко отделно живо същество, като цялостен организъм, разглеждан в различни аспекти, т.е конкретният човек, като биологичен вид с определени природни свойства, със единица от обществото.

Понятието „идентичност“ облекчава само технически мисленето за идентичността на човека, а идеята за човешката идентичност е комплицирана от преплитанията се нива и страни в предмета човек и не е ясно кои от тези преплитания се дължат на обсъждания предмет и кои на трудно отделящия се от него акт на самото обсъждане.

Съвкупността на индивида включва и сложни образowania, които се проявяват в най-интегративна форма във вид на темперамент и заложби.

Същността на личността или структурата на човешкото битие поставя въпроса за начина по които произтичат всички специфични достояния, постижения и продукти на човека като език, стил, съвест, идеи за правда и неправда, държава, избирателна функция, мит, религия, историчност и социалност.

Личността на човека е несравнима с нищо друго, тъй като духът е в центъра и е единственото битие, което е способно да се определява. Истинското битие на Alter Ego т.е. на другия човек като личност също не се определява. Личността не може да се сведе до „аз“-ът е въпрос на духовен акт, който прави възможно определяване на вътрешните преживявания на човешкия индивид.

„Аз“-ът, възприема и диференцира актуалните преживявания и състояния на индивида, минали преживявания и състояния на индивида, минали преживявания и състояния, както и външния свят и обективациите на „другия“ и „другите“.

Социалните отношения и взаимодействия, определят, личността като обвивка на личността, като „истински партньор“ в „социалния диалог“. Непредметната личност е начало на социалността и абсолютна самоценност. Обществото във всички негови аспекти не се поставя като по-висша реалност и безусловна ценност към която се надгражда личността в същностен

смисъл. Обществото се „съобразява” със личността като върхово битие, като самоценност и място на бога. Затова всички дейности на човек се представят като цялост, а не като сума паралелизъм на душа и тяло.

Същността на човека е в проявлението на личността, многомерни актове на духа, като централно ядро на мотивиращи човешки дейности.

Проблемът за идентичността е изследван в редица науки, като: философия, социология, психология, политология, икономика, със свои принос в научното разработване на изследователския въпрос. Възрастовата идентичност е най-слабо теоретично и емпирически описания компонент на социалната идентичност. Дълго време „възрастовата група” се изучава предимно от социологията и демографията, а осмислянето на категорията „възраст” се губи в нейната многозначност.

От една страна се представя възрастта като показател за развитие в онтогенезата – календарна възраст. От друга страна възрастта има социални измерения (социална възраст), защото е свързана с ролеви характеристики, произтичащи от разделението на труда, социалната структура на обществото и различните форми на социална активност, достъпни за различна календарна възраст. Преобладава мнението, че възрастта трябва да се разглежда като социално явление и в съответствие с това възрастовата група придобива собствено социално психологическо звучене [5].

В съвременната социална психология възрастовите групи се разглеждат като разновидност на големите социални групи. Всяка научна перспектива има собствена специфика за разглеждането и анализа на феномена. Цялостното обхващане на явлението и откриването на сложността и обхвата на съществуването му е възможна в една интердисциплинарна ситуация, в която се отчитат анализите на различните науки по проблема.

За философията идентичността е философско явление, тъй като е логически въпрос и съществува протоидентичност с трансцендентален проблем.

Социологията изследва социалната обусловеност на изграждането и съществуването на идентичността и свързаните с нея социални явления и процеси.

Психологията дава друг значим ракурс при изследването на този феномен, тъй като тя акцентира на психосоциалната същност на идентичността, на личностовите измерения на идентичностните процеси.

Класическите, психологически теории са началото на проблематизирането на явлението „идентичност”. Твърдения на Е. Ериксън, подоказват, че У.Джеймс формулира въпроса за идентичността [2]. У. Джеймс диференцира основни измерения на идентичността, приемайки становище на научното разработване на идентичността в психологическа перспектива за което е необходимо изучаване с дълга история.

Проследяването на различните концепции спомага за изследване и разгръщане на феномена от неговите различни страни и посоки. Разбира се, ясно е, че е невъзможно да са обхванат всички проблематизации в психологическите теории по въпросите на идентичността. Ограничението е до знакови теории в това отношение, където се очертават значими научни въпроси и проблеми по отношение на изследвания феномен, като се отбелязва интердисциплинарността при изследването на идентичността. Интердисциплинарността прави изследванията изключително интересни и плодотворни, като по този начин се дава възможност за съизмерване, взаимна оценка и допълване на научните обобщения по въпросите на идентичността.

Научните направления, занимаващи се с анализ на феномена „идентичност”, изследват функцията му за индивидуалното и общностното развитие.

Разделението на идентичността на индивидуална и колективна е класическа постановка и в същото време е достатъчно условна. Не само защото колективната идентичност е сбор от индивидуални идентичности, а и защото на индивидуалността на колективните идентичности се репрезентира върху индивидите. В този смисъл може да се каже, че идентичността е цялостен феномен, в чийто анализ следва да се разграничават различни нива.

Анна Фройд дава разгърната психологическа интерпретация на груповите отношения – вътре и между групите, като част от тази проблематика той анализира проблемите на отъждествяване на индивида с групата, т.е. това е феноменът на социалната идентификация.

Той обяснява явлението с противопоставянето на любовта към собствената група и агресия по отношение на другите.

От друга страна, според него, социалната идентичност се формира, когато за групата има един и същ обект за идентификация [6]. Диалогизирайки с Фройд, Е. Ериксън предлага цялостна и последователно изградена концепция за идентичността, като излиза от научната норма на фройдизма без конфронтация, а с разработване на нова значима насока на изследваните явления. Неговата теза поставя основата за интерпретация и анализ на явлението в редица психологически разработки. Теорията предлага сериозен евристичен подход на свързване на идентичностното развитие на човек и психосоциалните кризи, които той преживява. От друга страна, авторът осмисля идентичността и като явление предопределящо развитието на социалността. С това той теоретично обединява и обяснява психосоциалната страна на идентичността.

Неговата е и формулировката за идентичността като процес, който е „разположен” в същността на индивида, но и в същността на неговата общностна култура – процес, който фактически формулира идентичността чрез тези две идентичности” [2, с. 42].

Идентичността се създава от взаимодействието между индивида и социалната среда, чрез обосноваване на ролята на културата и историята при осъществяване на идентичностния процес. В основата на тезата е, че не може да се отдели личният растеж от общностната промяна, както и идеята за взаимосвързаност между кризата на индивидуалната идентичност от кризата в историческото развитие.

Човешката социалност и човешката материално-идеална среда, наречена култура, не могат да се използват безпроблемно като твърда демаркационна линия между човешкото и животинското. Поради натрупаните знания все по-трудно се вярва, че човешкото представлява добре затворена цялост. Подобията се набиват в погледа, особено що се отнася до надстрояването на биологичната среда с допълнителна вторична и свързването в реална общност на индивидите от един вид с други като тях. Оттук и комплицирането на въпроса коя е целостта, която има идентичност и която става субект на идентифициране? Отделният индивид, свързаните в общност индивиди или отделният индивид заедно със среда и съответно свързаните индивиди с тяхната двойна подвижна биологична и допълнителна вторична среда?

Отговорът е усложнен от преплитането на няколко цялости, които при това трябва да се разглеждат в трудно съчетаемите статична и динамична гледна точка. Защото сложната идентичност на цялост с преплитачи се нива, налагани не само от изказването, но и от самата цялост, се усложнява допълнително от това, че идентичността се изразява и в постоянно протичащо и променящо съдържанието си идентифициране.

Тази аналитична насока предлага изключително дълбоко и съществено проблематизиране на сложните връзки между личността и социалната среда, чрез което се обхваща значението на развитието на историята, културата, социалните кризи при изграждането на личността и нейната идентичност.

Известния учен Ериксън, определя, че кризите на идентичността на личността, са валидни в определени култури.

Много изследвания в областта на културната антропология сочат, че в други култури кризите на личностното развитие са различни и характерни за конкретната култура. Но освен различията има и общност при явлението „идентичност”. Общото всъщност е, че „търсенето на идентичност е универсален човешки феномен”. Има различни кризи на идентичността, различни етапи, различни форми и разбирания в многообразието на културите, но едновременно с това търсенето и постигането на идентичност характеризира личностното израстване, изграждане и присъствие в света. Между теориите на Анна Фройд и Ерик Ериксън се откриват още много противопоставяния.

Анна Фройд осмисля проблема за идентичността и се позовава на невротичния опит на личността, докато при Ерик Ериксън насоката свързва психичното и социалното в развитието на субектите. Ерик Ериксън избягва психоаналитичния акцент върху сексуалните инстинкти и детски травми, а анализира осъзнатото изграждане на личността. Кризите в развитието са свързани с преодоляване на противоречията между вътрешния и външния свят на индивида и по този начин се съгражда идентичностната конструкция на личността. Важно разграничение

между тези теоретични концепции е, че Фройд има анализира на психосексуалните етапи в развитието на човека, а при Ериксън етапите са определени в психосоциалните им измерения със специфичните цели и ценности на всеки възрастов етап.

Израстването на детето разширява възможностите му за взаимодействие с по-голям кръг хора и по разнообразни роли.

От характера на тези взаимодействия, от това доколко са пълноценни те, зависи „съдбата на детските идентификации” [2]. Чрез идентификацията културните постижения на човечеството (разбрани като етически ценности) навлизат в индивидуалния свят на детето.

Идентифицирайки се с ролите, изпълнявани от близките, значими за него хора, то формира йерархия от очаквания за това „какво” (какъв) ще стане като възрастен.

Тези очаквания в чист вид се проявяват в идентичността тогава, когато свършва ползата от идентификацията [2, с.209]. Семейството, съседите и училището са тези групи и институции, които осигуряват контакта на детето с другите хора (възрастни и връстници), съответно предоставят възможност за идентификация с тези други и за изграждане на очакванията.

Дълбоките кризи в идентичността са заложили не само в енергийните сили на индивида, подхранващи разгръщането на неговата инстинктивна природа, но и в неговото обкръжение (преди всичко семейство), което осигурява на детето моделите на обществено поведение.

Определен психичен дефект във взаимодействието със семейството или „дефект” на някои от членовете на семейството изместват идентификацията по континуума: доверие, чувство за автономия, инициативност, срам, чувство за вина, малоценност, отчаяние.

Тази идея за идентичността, разработена от Ер. Ериксън представя идентичността като динамично образувание, изпълняващо адаптивни функции и съпътстващо непрекъснато развитието на личността [2].

По-късно Хенри Тажвъл и неговите последователи отделят и описват социалните аспекти на идентичността, различавайки ги от личностните аспекти на идентичността. Разгръща се широка дискусия за тяхното съотношение и взаимовръзка [7]. Социалната идентичност представлява една от няколкото най-обща теоретично изведени категории, чрез които може да бъде систематизирано съдържанието на себепознанието [3]. Другите са: образът на собственото тяло, историята на собствения живот, психологическият автопортрет и възприеманият потенциал за промяна на собствената личност.

Един от първите, който насочва вниманието към социалната идентичност е Курт Левин. Той твърди, че за да съхрани усещането си за вътрешно благополучие, човек се нуждае от ясна групова идентификация и усещане за нея.

Значителен принос в разработването на проблемите на социалната идентичност има Ерик Ериксън. Друга важна отправна точка в концепцията на Ериксън е обосноваването на идентичността като „субективно чувство за укрепваща тъждественост и непрекъснато”. От тази позиция идентичността може да се разглежда като онова явление, придаващо цялостност на субекта, осигуряващо му времева перспектива и съзнание за самостоятелност. Човекът има нужда от идентичността за да осъзнае своето единение и съотнесеност с другите.

Индивидите със силна идентичност признават едновременно свързаността си с другите и своята уникалност. Това се свързва и с динамизма на явлениято, с неговата непрекъсната промяна и развитие, на което авторът обръща специално внимание.

Важно е да се отбележи и идеята на учения, че при формирането на идентичността има наследственост, в смисъл, че възрастното поколение трябва да осигури „убедителни идеали”, които да бъдат насока при осъществяването на идентичностния процес при следващото поколение. Тези идеали се отнасят и до постигането на идеология, която е в основата на психосоциалната идентичност.

Когато човек се социализира, той усвоява не само умения и навици но също така усвоява и модели на поведение и начини на постъпване, усвоява социални роли, а учението на роли започва с усвояването на роли от т.н. значими възрастни.

Всяко дете се учи да и подражава на своите родители като се уподобява с тях, иска да прилича на тях, идентифицира се с тях.

Идентификацията е несъзнаван психологически механизъм, чрез който определен индивид моделира своето поведение, за да прилича на друг.

При детето идентификацията, която е първата форма на привързаност към единия родител, представлява присвояване на ролята (и силата) на този родител.

Тя представлява един от най-важните механизми за формирането на личността и възпитанието.

Смущенията в идентификацията (поради разпадане на семейството например) водят до характерологични разстройства.

Идентификацията се разглежда като процес на личността изразена чрез норма у личността и се използва за анализ на личността извън нормите му.

Като защитен механизъм, които не е само уподобяване с друга личност или желание на човека да прилича на личността на друг човек, което е бягство от собствената си личност и използва механизъм при които си въобразява, че е самият оригинал.

В повечето случаи това се получава когато човек не може да приеме собствената си личност.

Процесът на идентификацията е постигане на идентичност, което е най-важното в човешкия живот.

Един от най-важният проблем пред които всеки човек е изправен през целия си живот, е проблемът за смисъла, тъй като човечеството се намира в неравновесие породено от търсенето на смисъла на своя живот.

Три от най-известните концепции за идентификация, споменати от Фройд, са:

Първична идентификация, която е първоначална, и е с примитивна форма на емоционална привързаност към нещо или някой, явяваща се най-ранна за всякакви отношения с други хора и предмети, което означава, че когато бебето е родено, то не е способно да прави разделение между себе си и важните други.

Бебето е емоционално привързано към родителите и ги преживява като част от себе си, а това състояние може да е наречено "симбиоза", която е нормална до определен етап от развитието.

В процеса на идентификация децата възприемат несъзнателно характеристиките на своите родители и започват да се асоциират с тях като им копират поведението, действията, мимики, говор и др. Във всекидневния живот е възможно да се чуе възклицание по адрес на дете приличащо точно на баща си такова игриво и лудо (обикновено майката на бащата), това показва, че поведението на детето с нещо напомня това на бащата.

Фройд отбелязва, че идентификацията трябва да се разграничава от имитацията, която е доброволен и съзнателен акт.

Защото от този процес на емоционална привързаност, детето ще развие (супер)его, което има подобни морални ценности и напътствия по които родителите са живели собствения си живот.

Проблемите във връзка с идентификацията на символния интеракционизъм засягат фундаментални проблеми на социологията и редица особености на историческия път, дилеми и най-нови тенденции на американската социология.

Социалното действие на индивида има своя среда социално организирана група в рамките на действието на индивида като социална, съобразена с действие на друг или други индивиди.

Чрез този процес детето се уподобява на родителите и по този начин по-лесно се научава да живее в света и културата, в която те са живели.

Нарцистична идентификация е форма на идентификация която изоставя или изгубва обекта. Това преживяване на загуба започва в много ранна възраст, когато например бебето е гладно, но гърдата на майката не е наблизо.

Вторичната идентификация има ролята на замяна на изгубения обект чрез интроекция, която се заключава в това, че нещо се приема от обекта. Бебето интернализира образа на гърдата и фантазира за нея. Този тип идентификация на „Аз-а“ с изоставения обект може да бъде видян като формиране на аз-а. Процесът на нарцистична идентификация е защитен по своята природа и е опит да се облекчи фрустрацията от загубата. Пример, носенето на дрехи или бижута на починал любим човек.

Частична идентификация се основава на възприемането на специално качество на друг човек, което е идеал и често е представено като лидерска фигура, с която се идентифицира човекът.

Например младо момче се идентифицира със силните мускули на по-голямо съседско момче. Наред с идентификацията с лидера, хората се идентифицират и с други, защото чувстват, че имат нещо общо, като пример можем да посочим, група хора, които харесват една и съща музика. Този механизъм играе важна роля във формирането на групите.

Той допринася за развитието на характера и „Аз-а” се формира чрез идентификация с групата (групови норми).

Частичната идентификация спомага за социалния живот на човек, който е способен да се идентифицира с друг чрез тази обща връзка, вместо да смята някой за съперник.

Идентификацията в психоаналитичното мислене днес е изписано от Анна Фройд [6], където разглежда идентификацията като нормален механизъм на развитието и като защитен механизъм.

Днес терминът „идентификация“ е използван от психоаналитиците предимно в смисъл на идентификация със себе си и е психологически процес посредством който субекта асимилира аспект, свойство или атрибут на друг и го трансформира, изцяло или частично към модела, осигурен от другите.

Той е серия от идентификации, които оформят и определят личността.

Процесуалните подходи при групите са идентични с тези при индивидуалната социална работа. Конкретното реализиране на отделните етапи на работа зависи от: целите на групата, от намеренията на водещите и ролята, която възприемат на консултант, на обучаващ, на треньор и т.н..

В заключение може да се каже следното:

Съществуването на човешкия индивид не е само естествен, а и културен факт, но все пак е факт - индивидът съществува, случващото се и правенето от него са изразени в наблюдаеми субекти и текстове. Така че и индивидуалната идентичност изглежда нещо реално.

Ако човешките общности са реални и виртуални групи от други, като индивида, а човешките общества са и реални, и виртуални колективи с по-сложна структура, индивидуалната идентичност може да се представя като един вид мрежова комбинация от качества, пораждани от участията на индивида в голям брой общности и общества, като множество от ценностни ориентации, идеи и символи.

Преплитачи се в съзнанието и усложнявани от поведението на индивида, те образуват неговата комплицирана тъждественост, която поради сложно отнасящите се в нея елементи е достатъчно нетъждествена. Въпросът е как съществува социалното, колективното и груповото и имаме ли основание да говорим по подобен начин и за него. Нямаме, доколкото само аналогията изравнява съществуването на индивида и социума.

Вярно е, че когато говорим за цяло общество или за дадена група от хора им придаваме такова съществуване - отнасяме ясни предикации към ясното „то” или „ние” на някакъв колективен субект.

Но всъщност мислим идеологически, опростяваме комплицираността на реалния сложно построен и постоянно осцилиращ именящ съдържанието си колективен субект.

Така не само се улесняваме, но и допринасяме сложната прекалено отворена цялост, която той представя, да стане по-затворена и сякаш по-цялостна.

От друга страна, макар и да е момент от реалността, мисленето не съвпада с нея. Реалните колективни цялости са винаги по-необособени от образа, който имат в нашите изказвания.

При работата с групи е невъзможно на практика абсолютното обособяване на фазите в рамките на целия процес. Действителният процес е една възходяща спирала, при която наблюдение, преценка намеса се следва от нов такъв кръг вече на по-високо ниво.

В съвременния свят текаат усиленни процеси на урбанизация, расте количеството на градовете и интензивно се развиват и укрепват вече съществуващите. Продължава движението на хората към градските центрове, като се наблюдава и движение от по-малки градове към по-големи градове, предоставящи по-големи възможности за реализация и развитие. Градският начин на живот, градският стил на живот определят градската идентичност – тя е резултат от

идентификацията с групата хора, които живеят в един или друг град и противопоставянето на групите, които живеят в другите градове.

В проведено от нас изследване на социалната идентичност на подрастващи се отделят и наблюдават общо 4 нейни актуални компоненти – ученическа, джандърна, етническа и възрастова (възрастност).

Учениците на 9 и 10 години в по-голяма степен се отъждествяват с ролята на ученик от тези на 13 и 14 години.

При по-малките деца смесената джандърно-възрастова идентификация е по-силно изразена, отколкото при по-големите. Отсъстват професионална, религиозна и градска идентичност. Отсъства не само идентификация с определени професионални компетентности, но липсва и професионална ориентация, като представа за желана бъдеща реализация.

Социалната идентичност на децата на 9 и 10 години все още се формира и е на нивото на грубото разграничаване на социалните роли. Същата тенденция се наблюдава и при учениците на 13 и 14 години.

Вероятно посочените компоненти не изчерпват нейното богатство, но са едни от най-важните ефекти на социалната категоризация.

References:

1. **Bogdanov, B.**, Identity and Identification, Eleventh Summer Scientific Meeting in Varna "Culture of Identification", p. 6-14, 2003
2. **Eriksan, Er.**, Identity. Youtube and crisis. Sofia, ed. "Riva", 2013
3. **Miklyeva, A. V., Romyantseva, P.V.**, Social identity of the individual: content, structure, mechanisms of formation, Moscow, 2008
4. **Oshavkov, Zh.**, Sociology, Uuniversity publishing house „Kl. Ohridski“, 1999
5. **Dilova, M.**, Experimental psychology of self-knowledge, Sofia, 2008
6. **Froyd, Z.**, Psychoanalysis. Theory and practice. Ed. "Eurasia", Sofia, 1993
7. **Tajfel, H., Turner, G.**, An integrative Theory of Intergroup Conflict. // The Social Psychology of Intergroup Relations. Monterey, 1979

*Веселина Н. Илиева
Докторант към катедра „Социална педагогика”
Педагогически факултет
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски”
e-mail: v.ilieva@shu.bg*